

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

געגועים לנחל: הצלחות וחסמים לשיקום נחלים בישראל - 40946

תאריך עדכון אחרון 12-09-2016

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: גאוגרפיה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): אורית סקוטלסקי

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: orit.skutel@gmail.com

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

בתי הגידול הלחים מכונים לעיתים "Landscape the of kidneys", ותפקודם התקין חשוב לרווחת האדם. נחלים ובתי גידול לחים בריאים, המתפקדים היטב, מספקים שירותים אקולוגיים חיוניים כמו שירותי ויסות שיטפונות וניהול נגר במעלה האגנים; השקעת סחף קרקע והגברת הפוריות של קרקעות בעמקים; טיהור מים מעודפי סחף ומזהמים אורגניים. כמו כן הנחלים מתפקדים כמסדרונות התורמים לשימור הרצף האקולוגי במערכות טבעיות, והם משמשים כמרחבי נופש ופנאי איכותיים בין האזורים המיושבים ובתוך הערים.

למרות החשיבות העצומה של נחלים ובתי הגידול הלחים לרווחת האדם, מערכות אקולוגיות של מים מתוקים בכל העולם נפגעו ועדיין נפגעות באורח אנוש מהפיתוח האנושי. בישראל, כמו באזורים יבשניים רבים בעולם, המשבר העמוק שבו מצוי משק המים מתבטא, בהתדרדרות מסוכנת במצבם של משאבי המים הטבעיים ובפגיעה קשה בבתי הגידול הלחים.

מטרות הקורס:

מטרות הקורס לבחון את הגורמים שהובילו לפגיעה בבתי גידול לחים בעולם ובישראל; לנתח את הקשרים המורכבים בין מדיניות ניהול של משאבי מים טבעיים לבין מצב המערכות האקולוגיות בנחלים; ולבחון אילו שינויים במדיניות הציבורית, דרושים על מנת לפרוץ חסמים המעכבים תהליכי שיקום של נחלים ובתי גידול לחים.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להעלות שאלות ביקורתיות על התחום המורכב של ניהול משאבי מים טבעיים ושיקום מערכות אקולוגיות.

דרישות נוכחות (%) :

קיימת חובת נוכחות ב- 80% מהשיעורים.

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות פרונטאליות, מצגות של תלמידים על מקרי בוחן שיחקרו, ודיונים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

חלק א: נחלים ובתי גידול לחים - עקרונות לתפקוד ואספקת שירותים אקולוגיים

שיעור 1: נחלי ישראל - תמונת מצב.

שיעור 2: בתי גידול לחים כמערכות אקולוגיות.

שיעור 3: מקומם של בתי הגידול הלחים בהיסטוריה האנושית. תהליכי שינוי במצב הנחלים ובתי הגידול הלחים בעולם.

חלק ב: מדיניות ניהול משק המים ושיקום זרימת המים בנחלים

שיעור 4: מדיניות ניהול משאבי מים טבעיים בעולם ובישראל.

שיעור 5: כלים אופרטיביים להפנמת שיקולי מים לטבע בתכנון משק המים. שקיפות ושיתוף ציבור בניהול משק המים.

שיעור 6: נחלים – או תעלות להזרמת שפכים? הוצאת המזהמים מהנחלים בישראל – התקדמויות וחסמים.

שיעור 7: יחסי הגומלין המורכבים בין מערכות חקלאיות לבין מערכות אקולוגיות באגני ההיקוות ובנחלים בישראל. בריכות דגים ונחלים בישראל – קונפליקטים והזדמנויות.

שיעורים 8 - 9: מניקוז לשיקום - מסע מפרדיגמה של ניקוז נחלים לפרדיגמה של ניהול אקו-הידרולוגי של אגני היקוות. חוק הניקוז - ביקורת ושינוי.

חלק ג: סוגיות ומקרי בוחן בשיקום נחלים
במהלך הקורס התלמידים יבחרו נחל, וינתחו את התהליכים שעברו עליו ואת מצבו מבחינת שיקום, בהקשר לסוגיות המדיניות שנלמד בפרקי המבוא של הקורס.

חומר חובה לקריאה:

גזית, א., ירוסלביץ', ד., זס"ק, א., אוזן-דולב, א., לנדאו, ז., פרגמנט, ד., רוטשילד, א., לסטר, ר., וא. קדמון, 2010. רב-שיח בנושא מדיניות שיקום ושימור נחלי ישראל. אקולוגיה וסביבה, גיליון 3, עמודים 56 - 71.

מבקר המדינה, 2011. טיפול המדינה בנחלים. מתוך: קובץ דוחות ביקורת לשנת 2011, פרק שני (משרד להגנת הסביבה), עמודים 121-79. ירושלים, כסלו התשע"ב, דצמבר 2011.

סקוטלסקי, א. ומ. פרלמוטר, 2010. געגועים לנחל: הנחלים ובתי הגידול בישראל – מצב קיים ומתווה לשיקום הידרולוגי ואקולוגי. החברה להגנת הטבע
http://www.teva.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/nechalimm.pdf

רשות הטבע והגנים, 2003. זכות הטבע למים – דרישות מים עבור גופי מים ובתי גידול לחים. מסמך מדיניות, רט"ג והמשרד להגנת הסביבה. <http://www.il.gov.sviva/ReservoirInfo/InfoServices/DocLib2/Publications/P0101-P0200/P0178.pdf>

Andreen, W.L., 2006. The evolving contours of water law in the United States: bridging the gap between water rights, land use and the protection of the aquatic environment. *Environmental Planning and Law Journal*, Vol. 23, 2006.

Gasith, A. & V.H.Resh, 1999. Streams in Mediterranean climate regions: abiotic influences and biotic responses to predictable seasonal effects. *Annu. Res. Ecol. Sys.* 30: 51-8

חומר לקריאה נוספת:

אוזן, א., 2010. שיקום ושימור הנחלים ובתי הגידול הלחים בישראל: מדיניות רשות הטבע והגנים. פרסומי חטיבת המדע, רשות הטבע והגנים.

בין, ד., כסלו, י., וי. אבנימלך. 2010. ועדת חקירה ממלכתית לניהול משק המים, מרץ 2010.

גבירצמן, ח., 2002. משאבי המים בישראל. הוצאת יד בן צבי, ירושלים.

כסלו, י., 2011. משק המים בישראל. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל (נייר מדיניות מספר 15), ירושלים, תשע"ב.

קפלן, ד., ור. פדרמן, 2014. דו"ח מצב הטבע: בתי הגידול הלחים בישראל - 2014. המארג - בחסות האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, תשע"ד, ספטמבר 2014.

קפלן, מ., 2004. נחלי ישראל - מדיניות ועקרונות תכנון. המשרד לאיכות הסביבה, ספטמבר 2004.

קפלן, מ., וי. רוזנר, 2011. הנחל והעיר, הילכו שניים יחדיו. משרד הגה"ס ומכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים, תשע"א. <http://www.sviva.il.gov.il/InfoServices/Publicatio/DocLib2/ReservoirInfo/InfoServices/ils/P0601-P0700/P0691.pdf>

רשות המים, 2011. תכנית אב ארצית ארוכת טווח למשק המים. רשות המים, אגף התכנון, דצמבר 2011. <http://www.water.gov.il/Hebrew/Planning-and-Development/Planning/MasterPlan/Pages/default.aspx>

Rahaman, M.M. & O.Varis, 2005. Integrated water resource management: evolution, prospects, and future challenges. Sustainability: Science, Practice, and Policy, vol. 1, Issue 1.

Ramsar, 2011. Information pack on ecosystem services. Ramsar, Gland. http://www.ramsar.org/cda/en/ramsar-pubs-info-ecosystem-services/main/ramsar/1-30-103%5E24258_4000_0_

TEEB (2012). The economics of ecosystem and biodiversity for water and wetlands -(a briefing note). By, ten Brink, P. et al. http://www.teebweb.org/wp-content/uploads/2012/07/TEEBWaterWetlands_BriefNote.pdf

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 30 %
השתתפות 10 %
הגשת עבודה 60 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: